

Jezus en de mensen met geld

Bijbelstudies over bezit en rijkdom

Drs. Pieter L. de Jong

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

ISBN 978 90 239 2793 8 (boek)

ISBN 978 90 239 2969 7 (e-book)

Ontwerp omslag Mulder van Meurs

Lay-out en dtp Gerard de Groot

© 2014 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Woord vooraf

Preken voor paarden

In dit boekje staan bijbelstudies en preken voor paarden*. Dat ging zo.

Enkele jaren geleden werd ik rond Sinterklaas gebeld. Het was iemand uit Zeeland. Hij vroeg me of ik wel eens voor paarden preekte. Ik viel even stil. Onwillekeurig gingen mijn gedachten naar de heilige Franciscus en de witte schimmel van Sinterklaas. Ik dacht: Paarden? Hoezo, paarden?

Hij legde uit: ‘De meeste dominees preken alleen maar voor schapen. Daar is op zich niets mis mee. Op een bepaalde manier zijn we allemaal schapen van de kudde van de grote Herder. Maar er zijn ook paarden. Dat zijn mensen die als een Zeeuws trekpaard elke dag met hun voeten in de klei staan. Die als ondernemer door keihard te werken hun geld verdienen. Preekt u ook wel eens voor dat soort mensen?’

Toen begreep ik wat hij bedoelde. Hij vertelde dat hij voorzitter was van een club van voornamelijk Zeeuwse ondernemers. Allemaal mensen, mannen en vrouwen, die actief waren als zakenmensen en zich daarbij bewust lieten leiden door en aanspreken op hun geloof.

De afgelopen jaren, waarin de financiële crisis doorzette, banken omvielen en landen bijna failliet gingen, was geld vaak onderwerp van gesprek. Ik preekte in die tijd regelmatig over geld en goed, over Jezus en de mammon en over mensen die zich als paarden in het zweet werken. Voor hen, en trouwens voor ieder-

* Vergelijk Kent Humphreys, *Preken voor paarden. Een gat in de markt voor de kerk*, Heerenveen: Jongbloed, 2007.

een die een bankrekening en een pinpas heeft, heb ik deze preken voor deze uitgave bewerkt. Aan hen draag ik dit boekje op.

In de Bijbel vind je veel verhalen, opmerkingen en adviezen over deze kant van het leven die voor veel mensen, niet in het minst ook voor ondernemers en bankiers, heel belangrijk is. Vooral de evangelist Lucas blijkt een zeer kritisch opmerker en noteerde veel verhalen van Jezus over deze thematiek.

Mijn wens is dat dit boekje lezers inspireert om zich steeds weer te bezinnen op het punt van werken, ondernemen en geld verdienen. En daarbij te luisteren naar de inzichten die de Bijbel voor alle tijden aanreikt. Ontspannen en creatief, onderscheidend waar het op aan komt. Want ook paarden, zelfs Zeeuwse trekpaarden, zijn op een bepaald moment moe.

Van geen nut zijn paarden voor de overwinning (...) Het oog van de HEER rust op wie hem vrezen en hopen op zijn trouw.

(Psalm 33:17-18)

Wijk bij Duurstede, juni 2014

Drs. Pieter L. de Jong

1. Raadpleeg je hart, niet je bank

Beleg je geld in de hemel

Matteüs 6:19-21

‘Verzamel voor jezelf geen schatten op aarde: mot en roest vreten ze weg en dieven breken in om ze te stelen. Verzamel schatten in de hemel, daar vreten mot noch roest ze weg, daar breken geen dieven in om ze te stelen. Waar je schat is, daar zal ook je hart zijn.’ (Matteüs 6:19-21)

Jezus en ons aardse goed

Het is opvallend hoe intens Jezus soms bezig is met geld en goed, bezit en beloning, en zelfs met het bestaan van banken en de daarbij behorende mogelijkheden van woeker en rente, schuldbrieven en waardepapieren. Dat hoorde kennelijk ook bij zijn leefwereld. Het is opvallend dat Jezus zich daarover regelmatig nadrukkelijk uitspreekt. Want over deze dingen gaat het zelden of nooit als mensen over Jezus met elkaar in gesprek zijn, of zich heel direct tot Hem wenden, Hem grootmaken en aanbidden. Jezus direct betrekken bij je financiële administratie of bij je beleggingen en spaarrekeningen, wie doet dat? Als het over geld gaat in de kerk, dan hooguit over de tienden die Jacob God beloofde (Gen. 28:22) of over het vrijwillig verkopen van bezittingen ten gunste van de centrale kas van de eerste gemeente (Hand. 2-4). Maar Jezus zelf?

Bij Jezus gaat het voor ons gevoel vooral om geestelijke dingen, niet om aardse zaken als de kredietcrisis en omvallende banken. Jezus is in onze wereld gekomen om zondaren zalig te maken – dat is toch de kwestie? Jezus stierf aan het kruis, Jezus

boette voor onze schuld bij God – met onze hypotheekschuld of de onrust over ons spaartegoed bij een wankelende IJslandse bank heeft Hij toch niets te maken?

Zo voelt dat. Misschien heb je in je leven een groot verdriet, ben je bang, durf je niet te slapen, ben je beschadigd of door vrienden afgeserveerd. Misschien verlang je heel diep vanbinnen naar rust, naar je bestemming bij God. Voor al die dingen is Jezus het adres, zo denk je min of meer automatisch. Als het in je relatie te spannend wordt, of als je je zorgen maakt wanneer je kinderen hun eigen weg gaan – dan zoeken we bijna vanzelf God en doen we een beroep op Jezus Christus. Op zijn trouw, zijn liefde, zijn vergeving. Dat is trouwens ook het goede adres. Laten we daarmee vooral doorgaan.

Maar als het om geld gaat, om een lening, om de waardevermindering van je pensioen, het onder water raken van je huis, het opgezegd krijgen van een krediet zodat je je zaak moet sluiten? Kun je in die dingen ook een beroep doen op Jezus? Laat Jezus zich daarmee in? Geeft Hij ook op dit punt leiding? Kan Hij ons ook in deze dingen helpen en bevrijdend de weg wijzen?

Geld is een mensending

Als je erop let, valt op dat Jezus het opvallend vaak over geld en bezit heeft, vooral in gelijkenissen en in gesprekken met mensen. Soms lijkt het alsof Hij er niet over wil praten, zoals die keer dat iemand Hem vroeg zijn broer aan te spreken op de verdeling van een erfenis (Luc. 12). Dat hield Jezus beslist af, omdat die man alleen maar gebruik van Hem wilde maken om zijn zin te krijgen. Daar begint Jezus dus niet aan.

Bezig zijn met geld en goed is diep menselijk. Geld verdienen en sparen, met hard werken of door een beetje risico te nemen – ook op de beurs – is een echt mensending dat vaak heel veel emoties losmaakt: onrust, onzekerheid, angst en woede. Het is duidelijk dat deze kant van het leven ons mens-zijn heel sterk raakt. En dat is dan ook de reden dat Jezus er regelmatig zo nadrukkelijk mee bezig is.

Het gaat om het hart

In dit gedeelte uit de Bergrede die Jezus hield aan het begin van zijn optreden hoor je Hem ineens heel direct zeggen: ‘Verzamel voor jezelf geen schatten op aarde: mot en roest vreten ze weg en dieven breken in om ze te stelen. Verzamel schatten in de hemel...’ ‘Waar je schat is, daar zal ook je hart zijn.’

Zijn leerlingen staan op dit moment om Hem heen. En verder is er een grote schare van mensen die meeluistert. Sommigen van hen hebben wellicht veel geld, maar ik denk dat de meesten ’s morgens maar heel weinig hadden gegeten en mogelijk niet wisten wat ze verder die dag nog te eten zouden krijgen. Ofwel: het zijn mensen met een heel onzeker bestaan, mensen die ontzettend graag iets zouden willen hebben, voor zichzelf. Zoals wij ook wel eens iets willen hebben. Jezus kijkt naar hen en zegt: ‘Verzamel je geen schatten op de aarde. Wees op je hoede met dat verzamelen en hamsteren. Want waar je schat is, zal ook je hart zijn.’

Vooraf dat zinnetje over het hart moeten we tot ons laten doordringen. Als het gaat over geld en goed, over het verzamelen van aardse schatten op welke manier dan ook, dan gaat het over je hart, zegt Jezus. Dan gaat het niet alleen maar over wat spaarcenten, een huis, een pensioen, een bank waar je wat extra rente hoopte te krijgen. Het gaat in al die dingen altijd en vooral om je hart, zegt Jezus.

Je hart en je geld, je hart en je aardse schatten: bij ieder mens kleven die al snel op een vreemde manier aan elkaar. In je aardse schat – groot of klein en gering – investeer je onwillekeurig veel van je hart. Daarom praten we er wel veel over, maar spelen we zelden open kaart. Niemand hoeft te weten hoeveel we precies verdienen, wat we betaalden voor ons huis of onze auto, wat we op de bank hebben staan, wat onze spaarplannen zijn. Over die dingen worden we zelden intiem. Waarom niet? Omdat ze kennelijk heel direct ons hart raken. En met wat je hart heel direct raakt – je omgang met God, seksualiteit – ben je altijd terughoudend. Jezus zegt het heel duidelijk: ‘Waar je hart is, is je schat, en waar je schat is, is je hart.’

Vertrouwen

Aardse dingen als geld en goed hebben te maken met ons basisvertrouwen. Het woord vertrouwen hoor je de laatste jaren overal. De hele economische crisis is een kwestie van emotie, van vertrouwen, zegt men. Het vertrouwen van de burgers moet hersteld worden, daarom worden er vele miljarden in gestoken. Het gaat erom het vertrouwen terug te winnen. Steeds weer klinkt de verzekering dat we gerust kunnen zijn, dat spaarders zich geen zorgen hoeven maken. Heb vertrouwen, heb vertrouwen, klinkt het steeds weer.

Maar op wie of wat moeten we vertrouwen? Op al die miljarden die daarvoor worden vrijgemaakt, maar die kennelijk maar heel langzaam werken? En wie kun je in de financiële wereld trouwens echt vertrouwen? Toch zeker niet de banktopmannen die met miljoenenbonussen vertrokken? De president van de Nederlandsche Bank dan, of bepaalde ministers?

Volgens Jezus gaat het gaat om het hart. Als de crisis vooral een vertrouwenscrisis is, moet je niet je bank raadplegen, maar je hart. Waarop heb je je vertrouwen gezet? Alle kans dat je zegt: zo diep heb ik nog nooit over deze dingen nagedacht. Ik heb gewoon dit en dat gedaan. Ik heb lekker verdiend aan mijn huis. Met de overwaarde heb ik dit en dat gedaan, dat deed toch iedereen? Ja, nu heb ik wel een probleem. Je hart raadplegen, zeg je?

Jezus is niet negatief, wel waarschuwend

Jezus is hier buitengewoon radicaal. Verzamel geen schatten op de aarde, verzamel je schatten in de hemel! Jezus zegt dat overigens niet omdat sober, saai en donker de kleuren zijn die bij uitstek passen bij God en een leven met God. Sommige mensen denken dat je liefst op water en brood moet leven en dat je alles wat je daardoor overhoudt moet besteden aan ontwikkelings-samenwerking. Alsof God ons niets zou gunnen. Dat is niet zo. Jezus is op zich niet negatief over aardse schatten: je huis, je kinderen, mooie kleren als je daarvan houdt, noem maar op.

Maar Hij waarschuwt ons dat ze je bedriegen waar je bij staat.

Ze zetten je op het verkeerde been en dringen je een valse zekerheid op. Geld en goed en wat je verzamelt aan bezit en kostbaarheden nemen je gevoel van afhankelijkheid en vertrouwen op God weg en suggereren een zekerheid waarop je je verlaten kunt. Maar dat is een vergissing. Er hoeft niet veel te gebeuren en je hebt niets meer. Of, nog erger: je krijgt een hartinfarct of een auto-ongeluk, en je bent er zelf niet meer. Jezus gebruikt soms hele extreme, ernstige voorbeelden. Maar zijn boodschap is daardoor heel duidelijk: die aardse schat doet iets met je hart. Wees daarop alert.

Confronterend

Als je dit tot je laat doordringen, is het behoorlijk confronterend. In Amerika en Europa hebben we in deze dingen God al heel lang niet meer nodig. Het kapitalisme was de garantie voor een vrije en open manier van leven zónder God. Werd ons basisvertrouwen eens een keer een beetje geschokt, dan zeiden we dat de beurs altijd wel weer opkrabbelt.

Maar Jezus zegt hier iets anders. Kijk uit voor het verzamelen van aardse schatten, want die verschaffen je een schijnzekerheid. Ze geven je het gevoel dat hoe meer je hebt, hoe veiliger je zit. Door de drang om je veilig te stellen, raak je in de ban van de hebzucht. 'Hebzucht zit diep in onze genen,' zei de vorige paus, Benedictus XVI, eens. Je hebt nooit genoeg om ultieme zekerheid te garanderen.

Aardse schatten verzamelen leidt ook alleen maar tot meer moeite om alles onder controle te houden. Als je dat niet doet, valt de bodem onder je bestaan weg. Of waait het dak van je huis. En zo heb je je handen vol om je aardse schatten te beschermen. Tegen motten: de mooiste kleren gaan eraan! Een auto of een mooie boot: je bent er eindelijk mee bezig. Een huis dan? Sommige mensen liggen de helft van hun leven krom voor de hypotheek en de andere helft voor het onderhoud. En alles roest. Alles bederft, alles wordt ontoonbaar, zegt Jezus. Wij zeggen dan: het is geen gezicht meer. De keuken, de woonkamer, ik kan er

niet meer mee voor de dag komen. Verbouwen dus, pas dan voel je je weer goed in je eigen huis. En dan heb je ook nog dieven, zegt Jezus. En die zijn slim. Ze graven (vergelijk de Statenvertaling) tunnels onder je huis, ze kraken je bankrekening, ze stelen je kostbaarheden.

Jezus zegt dit zo scherp om ons in te prenten dat een crisis over aardse dingen een crisis van het hart is. Ga dus vooral bij je hart te rade. Wat voor basisvertrouwen leeft er in je? Je hart kan volgens Jezus maar één hoofdrichting hebben. Het is óf God óf de mammon, zegt Jezus.

Met de mammon wordt de geldgod bedoeld, een heel oude imitatiegod. In deze naam zit het woord 'amen'. Waar zet je je vertrouwen op? Dat is het belangrijkste punt dat Jezus hier maakt. Het gaat niet om de bank of de beurs, maar om je hart. Dat kan maar één vertrouwensgrond hebben.

Resultaat gegarandeerd

Volgens Jezus is het zaak dat we ons verzetten tegen de diep menselijke neiging ons rijk te werken met aardse schatten. In plaats daarvan adviseert Hij: verzamel je schatten in de hemel.

Dat betekent zoveel als: laat je hart zich hechten aan God in de hemel, aan zijn belofte, zijn heil, zijn liefde, zijn Koninkrijk en zijn eeuwige toekomst. Aan het heil dat God openbaarde in Jezus en dat Jezus predikte. Zet je hart op Hem, herstel je vertrouwen in Hem. Doe je dat niet, dan blijft het crisis. Laten God en Jezus Christus voor je zijn als een hemels banktegoed dat je voor altijd, voor eeuwig zelfs, rendement garandeert. Voor alle aardse zekerheden geldt: in het verleden behaalde resultaten zijn geen enkele garantie voor de toekomst. Voor die schat in de hemel geldt: het resultaat is gegarandeerd tot in de glorie van God. Is je hart bij die schat, dan zorgt die schat dat je hart gerust is, dat je er alle vertrouwen in hebt. Vertrouwen in God, in het project van ons leven, het project van God met heel deze wereld, het project van zijn Koninkrijk. Dat rendement voor ogen houden, leeft heel ontspannen. Want ten overvloede zegt Jezus nog dat mot, roest

en bederf niet bij die schat – de revenuen van zijn kruislijden, van zijn opstanding, de genade van God – kunnen komen. Zij kunnen deze schat niet toonbaar maken, zodat zij niet meer zou schitteren, prikkelen of inspireren, ons niet meer zou vervullen met vreugde. Daar komen geen dieven, daar zijn geen hackers, daar steelt niemand je pinpasje, daar vallen geen banken om. Jezus' woorden zijn heel absoluut. Je proeft een diepe zekerheid. 'Verzamel je geen schatten op de aarde, maar verzamel je een schat in de hemel!'

Een bankrekening in de hemel

Het klinkt bijna als: open een rekening in de hemel, als je een rekening met veel rente wilt. Begin een spaarsaldo aan de kant van God. Die gedachte zit er ook zeker in. Een rekening openen bij God is een oude joodse gedachte. Ga zo met je bezit, je geld, je goed om dat je het steeds inlegt aan de kant van God en niet aan de kant van de mammon.

Dat doe je door te investeren in de doelen van God en van zijn Koninkrijk. Bijvoorbeeld door je geld te steken in projecten die als doel hebben om de armoede op te heffen of hulpelozen te helpen. Iets wat Jezus op een bepaald moment ook letterlijk zegt tegen een rijke jonge man die Hem vraagt wat hij moet doen. Ik stel me een sympathieke jonge vent voor, slim, een goede baan met bonussen en een leaseauto, maar nog steeds is er in zijn hart geen vertrouwen, geen vreugde.

Zulke mensen heb je. Ze hebben alles, maar toch. 'Ik heb zo'n onrust in me', zei eens een dertiger, een vrouw die heel veel had bereikt. 'Mijn moeder zei: Ga eens naar een dominee!'

Wat moet ik doen? De man in het evangelie hield maar aan bij Jezus. Toen zei Hij: 'Verkoop gewoon alles, weg met al die schijnzekerheid, geef het aan de armen, en je zult een schat in de hemel hebben.'

Die schat in de hemel is, heel menselijk gezegd, een soort tegoed bij God, een genadetegoed. Van de kerkvader Augustinus komt de uitdrukking dat je je bezit moet laten verhuizen naar

de hemel. Als je iets weggeeft aan een arme, dan word je niet armer maar rijker, je geld verhuist naar de hemel. ‘Wees erg druk met verhuizen,’ zei Augustinus regelmatig. (Citaat uit: Gerrit de Kruijf, *Ethiek onderweg. Acht adviezen*, Zoetermeer: Meinema, 2008.) Wat een groot kapitaal je niet kan geven, geeft een rekening bij God: vertrouwen! Uiteindelijk: voor alles en in alles.

Om nog een ander voorbeeld van Jezus aan te halen: laat je oog zuiver zijn. Zuiver betekent eenvoudig, helder. Je oog is zo iets als de lamp van je lichaam. Is je oog zuiver, doordat het op God gericht is, dan straalt heel je bestaan. Is je oog troebel, niet helder, dan breek je overal je benen. Laat je oog niet troebel worden als je door een crisis wordt geraakt. Voor je er erg in hebt, beland je in het complete donker, zegt Jezus. Nee, houd je hart bij de schat, en je oog helder op het belangrijkste gericht. Dan kan je niets gebeuren.

Je kúnt geen twee heren dienen

Ten slotte zegt Jezus: ‘Niemand kan twee heren dienen.’ Het kwam wel eens voor dat een slaaf als erfenis aan twee broers ten deel viel. Dan moest hij dus twee heren dienen. Dat werd zelden een succes. Je hart kun je maar aan één heer geven, niet aan twee. Je kúnt het niet. Niet én God én de mammon. Dat lukt niet. In dit citaat van Jezus voel je heel veel waarschuwing. Je kunt de zin echter ook als ontspannend en bevrijdend opvatten. Als een verzekering van Jezus geen zorg te hebben dat je, als je je ziel en zaligheid op God zet, toch nog weer je ziel verliest aan geld en goed en alle nachten wakker ligt over je huis en pensioen. Jezus zegt: Wees niet bang, ga rustig slapen, want dat kán niet. Mogelijk is er bij ons gaandeweg veel vertrouwen in aardse schatten en hebbedingen ingesleten, misschien moeten we weer terug naar God met schade en schande. Misschien is zo’n financiële crisis een groot zuiveringsritueel van God. Dan zou die nog veel winst kunnen opleveren. Dat is in elk geval altijd Gods bedoeling. Heb je een schat in de hemel, dan heb je altijd iets om te delen op aarde.

Gespreksvragen

1. Hoe belangrijk zijn in jouw leven zaken als geld, sparen, huis en pensioen? Hoe en hoe vaak houden deze dingen je bezig?
2. Wat voor reactie roepen Jezus' woorden bij je op? Waar raken zijn woorden je misschien pijnlijk?
3. Hoe verlies je vertrouwen en hoe krijg je vertrouwen? Waarop rust ons basisvertrouwen als mensen?
4. Het beeld van een bank in de hemel is voor protestanten misschien even wennen. Wat is het punt dat Jezus wil maken?
5. Waaraan denk je praktisch bij een investering in het Koninkrijk van God?
6. Jezus zegt erg beslist dat het niet kan: tegelijk God en de mammon dienen. Stelt Hij je gerust of ervaar je dit juist als een voortdurende verleiding?